

СУЧАСНИЙ СТАН МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Хижняк О.С.
ПАТ «Запоріжсталь»

Підприємства металургійної галузі, які належать великому приватному капіталу, виявилися не готовими до всіх викликів, пов'язаних зі світовою кризою, насамперед надвиробництвом чорних металів, падінням попиту на металопродукцію низької якості, посиленням конкуренції й появою нових гравців на світових ринках: Китаю, Індії й Південної Кореї. Крім того, роками накопичувалися системні проблеми, пов'язані з необхідністю технічного й технологічного переоснащення виробництва, поліпшення якості чорних металів, випуску нових видів сталі й прокату. Металургійні підприємства України в порівнянні з розвинутими країнами миру характеризуються істотним технологічним відставанням і підвищеною енергоємністю. Їхне встаткування сильно зношене, а технології морально застаріли. В статті оцінено проблеми і тенденції розвитку металургійної галузі. Досліджено виробничо-господарський потенціал металургійних підприємств України в умовах економічної кризи а також веденням антитерористичних дій на сході країни. Визначені напрямки підвищення конкурентоспроможності металургійних підприємств.

Ключові слова: чорна металургія, потенціал металургійного підприємства, стагнація, квоти, перспектива розвитку, модернізація виробництва.

Постановка проблеми. Проблема аналізу економічного, виробничо-господарського потенціалу металургійного підприємства є вкрай актуальною, оскільки економічний потенціал суспільства характеризує лише загальний стан та закономірності розвитку, не розкриваючи при цьому характеру процесів, що протікають безпосередньо в галузі. Для побудови прогнозів і розробки стратегій розвитку, складання планів та прийняття ефективних управлінських рішень менеджменту підприємств необхідно мати у своєму розпорядженні об'єктивну інформацію про стан і тенденції розвитку металургійної галузі як світової так і внутрішньої. При цьому в умовах світової економічної і фінансової кризи, стагнації ринку металу ці питання загострюються.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. У наукових публікаціях останніх років висвітлено велику кількість підходів до пізнання сутності й розглянуто різні аспекти оцінки потенціалу металургійних підприємств України. Значна частина наукових досліджень, зокрема праці В. Мазура, А. Пивоварського, О. Кленіна, С. Кулицького, О.В. Андрійченко, В.І. Большакова, А.І. Амоши, присвячені питанню проблем розвитку чорної металургії, підвищенню конкурентоспроможності потенціалу металургійних підприємств України.

Металургія є ключовою базовою галуззю промисловості України й загалом економіки країни, яка поряд із іншими визначає стан економічного й соціального розвитку держави. Отже, подолання кризових явищ в українській економіці неможливе без стабілізації ситуації в цьому секторі, підвищення обсягів виробництва та конкурентоспроможності підприємств галузі. У той же час сьогодні бракує досліджень особливостей сучасного стану, проблем і перспектив розвитку підприємств у галузевому розрізі.

Мета статті. Метою статті є систематизація впливу на процеси господарювання українських металургійних підприємств світового стану ринку металургії, формування та зміни їх потенціалу з урахуванням наслідків АТО та визначення

перспектив розвитку металургійних підприємств в найближчі роки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ситуації на світовому ринку чорних металів спирається на дані Світової асоціації виробників сталі (World Steel Association) по 66 країнам, на які у 2015 р. припадало приблизно 99% світового виробництва первинної (необробленої) сталі. Причому 49,5% світового виробництва первинної (необробленої) сталі у 2015 р. забезпечував один лише Китай (КНР). А сукупна частка 20 найбільших країн-виробників сталі перевищувала 90% світового виробництва цього товару. До першої десятки виробників сталі у світі минулого року входили Китай, Японія, США, Індія, Південна Корея, Росія, Німеччина, Туреччина, Бразилія та Україна (табл. 1).

Таблиця 1

**Топ країн-виробників сталі
за 2016 рік, млн. тонн**

№ рейтингу	Країна	Виробництво у 2016 році	Виробництво у 2015 році	% відхилення
1	Китай	808,37	798,79	1,2
2	Японія	104,77	105,13	-0,3
3	Індія	95,62	89,03	7,4
4	США	78,62	78,85	-0,3
5	Росія	70,80	70,90	-0,1
6	Південна Корея	68,57	69,67	-1,6
7	Німеччина	42,08	42,68	-1,4
8	Туреччина	33,16	31,52	5,2
9	Бразилія	30,21	33,26	-9,2
10	Україна	24,22	22,97	5,5

Водночас найбільшими за обсягами споживачами сталі у світі були Китай, Європейський Союз, США та Японія. При цьому багато країн, особливо на Близькому та Середньому Сході, у Африці, Південній та Центральній Америці або зовсім не виробляли сталевих продукції, або ж виробляли її недостатньо для повного задоволення власних потреб у цій продукції [1].

Світовий ринок сталі і у сфері її виробництва, і у сфері її споживання вирізняється потужним домінуванням Китаю. При цьому частка Японії, наприклад, яка у 2015 р. посідала друге місце у світовому рейтингу виробників сталі, становила 6,5% від обсягів світового виробництва цього товару, Індія (3 місце) – 5,5%, США (4 місце) – 5,2%, Росія (5 місце) – 4,4%, Україна (10 місце) – 1,4%. А сукупні обсяги виробництва сталі у країнах, що посідали 2-20 місця у світовому рейтингу, були цілком співставні з обсягами виробництва сталі в Китаї.

Нині світова чорна металургія, по суті, перебуває у стані стагнації. У цілому світовий ринок первинної сталі є висококонкурентним. І у випадку зростання попиту на сталь, як свідчить новітня історія цього світового ринку, може бути доволі швидко задоволене за рахунок її пропозиції від тих чи тих виробників. У грудні 2015 р. світове виробництво сталі (по 66 країнам, що надають звіти до Світової асоціації сталі) становило 126,7 млн т, що на 5,7% менше, ніж у грудні 2014 р.

Таким чином у світі нині існує вельми значний резерв потужностей з виплавки сталі, що не залучені до виробничого процесу. Причому минулого року зазначений резерв виробничих потужностей зростає. Це, з одного боку, є відображенням загострення конкуренції на світовому сталеплавильному ринку, а з іншого – відображає можливість доволі швидкого задоволення зростаючого попиту на сталь у світі, якщо такий з'явиться найближчим часом. Причому наявність значних потужностей з виплавки сталі, що не залучені до виробничого процесу, є непрямим свідченням того, що у разі зростання попиту на сталь зовсім не обов'язково очікувати на аналогічне за темпами зростання цін на неї. У цьому разі ціни на сталь можуть зрости не на багато, а можуть і зовсім не зрости – просто може дещо послабитись конкуренція на світовому ринку. Імовірність подібного перебігу подій важливо враховувати вітчизняним металургам при розробці своєї ринкової стратегії й тактики на коротко- і середньотермінову перспективу.

Виробництво металопрокату в Україні за підсумками 2017 року може обвалитися до 17-19 млн тонн. На невідконтрольній Україні території зупинилися три заводи – Алчевський, Єнакіївський і Донецький метзавод. Також зупинений Дніпровський меткомбінат, який відчуває проблеми з поставками коксу з НКТ. Через те, що Україна скоротить виробництво сталі за підсумками 2017 року, експорт української сталі також знизиться, зниження виробництва сталі в січні 2017 р. в Україні вже витиснуло нашу країну з «топової десятки» (табл. 2).

Зараз підприємства металургійної галузі України, які належать великому приватному капіталу, виявилися не готовими до всіх викликів, пов'язаних зі світовою кризою, насамперед надвиробництвом чорних металів, падінням попиту на металопродукцію низької якості, посиленням конкуренції й появою нових гравців на світових ринках: Китаю, Індії й Південної Кореї. Крім того, роками накопичувалися системні проблеми, пов'язані з необхідністю технічного й технологічного переоснащення виробництва, поліпшення якості чорних металів, випуску нових видів сталі

й прокату. Металургійні підприємства України в порівнянні з розвинутими країнами миру характеризуються істотним технологічним відставанням і підвищеною енергоємністю. Їхнє встаткування сильно зношене, а технології морально застаріли [2].

Таблиця 2

Топ країн-виробників сталі за січень 2017 р., млн. тонн

№ рейтингу	Країна	Січень 2017 р.	Лютий 2017 р.	Лютий 2016 р.	% відхилення
1	Китай	67,200	61,187	58,469	4,6
2	Японія	9,002	8,340	8,345	-0,1
3	Індія	8,400	8,113	7,451	8,9
4	США	6,874	6,362	6,424	-1,0
5	Росія	6,183	5,585	5,603	-0,3
6	Південна Корея	5,860	5,508	5,087	8,3
7	Німеччина	3,649	3,453	3,367	2,6
8	Туреччина	2,93	2,739	2,370	15,6
9	Бразилія	2,856	2,572	2,433	5,7
10	Італія	1,825	1,973	1,949	1,2
11	Україна	2,103	1,900	1,971	-3,6

Один з деяких позитивів у плані модернізації – розширення використання нашими підприємствами пиловугільного палива в доменному виробництві. Впровадження цієї технології стало особливо актуальним в умовах підвищення ціни й обмеження поставок газу. Безумовно, цей корисний напрям розвитку металургії й його треба підтримувати. Головна проблема металургії полягає в тому, що підприємства країни в той період, коли був попит на їх продукцію й був сплеск цін на світових ринках, не вкладали кошти в модернізацію. У той самий час компанії інших країн, у тому числі й Росії, активно переозброювалися й модернізувалися. У підсумку наша металургійна галузь виявилася малоконкурентною.

У 2014-2015 рр. проблем розвитку вітчизняної чорної металургії не поменшало: не лише з'явилися нові, а й також збереглися і старі. Наприклад, Україна – одна з небагатьох країн світу, де ще використовується застарілий мартенівський спосіб виплавки сталі. Утім, ситуація поступово змінюється. Зокрема, у середині минулого року Маріупольський металургійний комбінат (ММК) ім. Ілліча відмовився від мартенівського способу виплавки сталі і вивів з експлуатації всі шість мартенівських печей. Зменшення сталеплавильних потужностей унаслідок зупинки мартенів компенсовано за рахунок зростання продуктивності конвертерного цеху. Нині мартенівське виробництво перестало бути рентабельним – воно вкрай енергоємне і поступається конвертерній технології щодо рівні якості продукції, ефективності й екологічності. Майже всі лідери світової металургії відмовилися від мартенів на користь кисневих конвертерів або електросталеплавильних комплексів. Мартенівське виробництво в Україні поки що використовують на «Запоріжсталі», «АрселорМіттал Кривий Ріг» та Алчевському меткомбінаті. Причому на «Запоріжсталі», наприклад, за інформацією керівників

цього підприємства, за 2012-2015 рр. у модернізації виробництва було інвестовано 2,7 млрд грн.

Заради справедливості слід зазначити, що доволі вагомі інвестиції у модернізацію металургійної промисловості в Україні здійснювались і раніше. У період реалізації державного програмного підходу у 2004-2011 рр. у чорну металургію вдалося залучити понад 20 млрд грн інвестицій, що дало змогу одержати річний економічний ефект понад 5,5 млрд грн за рахунок зниження рівня матеріальних і енергетичних витрат, розширення виробництва нових видів продукції. Енергоємність готового прокату за цей період зменшилася на 13% – з 1,54 до 1,34 т умовного палива на тонну прокату». Питання полягає лише у тому, яку саме модернізацію вітчизняного металургійного виробництва ще треба провести для забезпечення належної конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників цієї продукції на світовому ринку і яких інвестицій така модернізація вимагатиме?

Як показує світовий досвід, модернізація металургійного виробництва є особливо ефективною у поєднанні з вдосконаленням асортименту металургійної продукції. Наприклад, у найбільша українська гірничо-металургійна група «Метінвест» вперше в Україні почала виробництво атмосферостійкого прокату, що відповідає європейському стандарту. Маріупольські металургійні комбінати ім. Ілліча й «Азовсталь» групи «Метінвест» у січні 2016 року почали виробництво товстолистового прокату з конструкційної сталі, стійкої до атмосферної корозії, за європейським стандартом EN 10025-5 і вже мають контракти на поставку цієї продукції до ЄС. Раніше зазначений вид сталі в Україні не випускався. Також Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча освоїв виробництво оцинкованого рулонного прокату за європейським стандартом EN 10346. Продукція застосовується в будівництві для виготовлення легких будівельних тонкостінних конструкцій (ЛСТК) і несучих профнастилів. Отримані механічні властивості продукції повністю відповідають вимогам європейського стандарту. Оцинковані рулони, що випускаються за стандартом EN 10346, користуються стабільним попитом як на ринку України й країн СНД, так і на експортних напрямках. Раніше ММК ім. Ілліча вже налагодив серійне виробництво оцинкованих рулонів з марок S320GD і S350GD (застосовуються для виготовлення ЛСТК), а також прокату з марки DX51D (використовується для виробництва покрівлі й вентиляційних і водостічних систем, віконних профілів і інших виробів). У 2015 р. «Метінвест» поставив на близько 88 тис. т прокату з цих марок сталі, у тому числі 3 тис. т – на ринки Південно-Східної Європи й Близького Сходу [3].

Слід також наголосити, що на сьогодні активи вітчизняних металургійних підприємств знаходяться у власності та під контролем кількох потужних бізнес-груп, частина з яких є іноземними не лише юридично, за місцем юридичної реєстрації материнських структур, але і фактично, згідно з їх походженням і корпоративними інтересами. Наприклад, гірничо-металургійний комбінат «ArcelorMittal Кривий Ріг» належить найбільшій металургійній групі світу ArcelorMittal, підприємства якої у 2014 р. по всьому світу виробили 98,

1 млн т сталі. Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського з обсягами виробництва близько 1,0 млн тон сталі входить до російської (за своїм походженням) Evraz Group, S.A., яка посіла 22 місце у світовому рейтингу найбільших компаній виробників цієї продукції з обсягами виробництва 15,5 млн т сталі (2014 р.). Алчевський металургійний комбінат входить до корпорації «Індустріальний союз Донбасу», контрольний пакет в якій належить російському капіталу.

Належність до іноземних бізнес-груп (а отже – і до сфери іноземних бізнес-інтересів) так чи інакше позначається на розвитку українських металургійних підприємств.

Також у 2015 році у вітчизняній чорній металургії саме українська (згідно з їх походженням і корпоративними інтересами) гірничо-металургійна група «Метінвест», серед інших аналогічних компаній, зіткнулася, мабуть, з найбільшими борговими проблемами. Так група «Метінвест» заявила про технічний дефолт, при цьому в кінці червня 2015 р. погодила з кредиторами нові умови виконання боргових зобов'язань за своїми облігаціями з терміном погашення у 2015, 2017 і 2018 р. на загальну суму 1,153 млрд дол. А для оптимізації свого фінансового становища гірничо-металургійна група «Метінвест» запланувала у 2016 р. скорочення до 30% працівників адміністративного апарату у зв'язку з невизначеною ситуацією на світових ринках сталі, що супроводжується значним зниженням світових цін на металургійну сировину і готову продукцію, а також зменшенням попиту. Адже, «Метінвест» за підсумками 2015 р. вперше у своїй історії отримав збиток, тоді як протягом багатьох років компанія отримувала прибуток. При цьому він підкреслив, що цей холдинг, скоріше за все, почне дострокове погашення корпоративного боргу, якщо ситуація в Україні та на світових ринках сталі й сировини покращиться.

Зростаюча конкуренція та несприятлива для українських металургів кон'юнктура на ринках збуту їх продукції загострили відносини вітчизняних металургійних компаній із суміжниками. Зокрема, на початку 2016 року, значного розголосу в ЗМІ набув конфлікт між металургами й заготівельниками брухту в Україні. Взагалі-то, цей конфлікт інтересів має перманентний характер, доволі довгу історію та заслуговує на окремих аналіз.

За даними об'єднання «Металургпром» дефіцит металобрухту для внутрішнього споживання в Україні у 2015 р. становив 855 тис. т, або 22% від потреби (3,92 млн т). За даними цього об'єднання, торік вітчизняні заводи були забезпечені металобрухтом лише на 78%. Тому, наприклад, тільки завод «Інтерпайп сталь» у Дніпропетровську в 2015 р. сумарно простояв без роботи 63 доби. Основною причиною дефіциту брухту у 2015 р. став експорт, вважають в об'єднанні «Металургпром». Згідно з даними Державної фіскальної служби, минулого року він становив 1,213 млн т, що на 0,27 млн т більше минулорічних показників і є найбільшим показником за останні 10 років. До речі, металобрухту рік у рік в Україні стає дедалі менше. У 2007 р., наголошують оглядачі деяких ЗМІ, напередодні вступу України в СОТ, його в нашій країні було заготовле-

но 8,7 млн т, а торік – лише 4,2 млн т. Причому в деяких державах металобрухт вважається стратегічною сировиною і з таких країн, як Індонезія, Аргентина, Саудівська Аравія, Казахстан його експорт заборонено. Утім, за підсумками 2015 р. Туреччина залишається домінуючим напрямом експорту вітчизняного металобрухту, на який припало близько 77% українських поставок. Молдова (Молдавський металургійний завод, розташований на території Придністров'я) також зайняла значну частку у вітчизняній зовнішній торгівлі брухтом – 21%.

На початку 2016 року проблеми із забезпеченням вітчизняних металургійних підприємств металобрухтом лише загострилися. Зокрема, представники об'єднання «Металургпром» і Федерації металургів України констатували, що в січні 2016 р. поставки металобрухту на вітчизняні металургійні підприємства становили близько 160 тис. т, що менше на 100 тис. т, або на 38%, ніж у грудні 2015 р., і становить тільки 55-60% від розрахункової потреби цих підприємств.

У цілому ж, конфлікт металургійних підприємств і компаній із заготівлі брухту має чітку фінансову основу. 2015 р. середня закупівельна ціна на внутрішньому ринку впала на 80 дол., або 32%, і становила 169 дол./т. Водночас на заготівельних майданчиках в деяких регіонах котирування опустилися до 140-150 дол./т, що негативно позначилося на потоках брухту на адресу металургійних підприємств. А турецькі металурги в грудні 2015 р. готові були купувати брухт по 189 дол./т. До того ж у 2016 р. середня ціна металобрухту на внутрішньому ринку України, згідно з оцінками «Укрпромзовнішекспертизи», впаде ще на 30% – до 115 дол./т.

У такій ситуації органи влади зіткнулися з вибором, що вигідніше для держави: експортувати сировину, тобто брухт, або готову металургійну продукцію. При цьому керівники «Металургпрому» і Федерації металургів України наголошують, що при експорті металобрухту держава втрачає мільйони гривень податкових надходжень. Так, з 1 т експортованого металобрухту держава отримує лише приблизно 240 грн експортного мита, а з 1 т брухту, переплавленого в сталь, держава отримує 2100 грн податків. Тобто переробка брухту в Україні дала б змогу згенерувати додаткові податки, які в дев'ять разів перевищують суму нинішніх надходжень у казну від справляння експортного мита на брухт чорних металів. Згадується також скільки громадян України працює у чорній металургії та які податкові надходження справляють з їхньої зарплати. Слід визнати, що в цілому, з позицій національних, а не лише корпоративних інтересів, аргументи прибічників обмеження експорту металобрухту з України вагоміші за аргументи тих, хто такий експорт відстоє.

Однак, 12 липня 2016 року було прийнято закон України № 1455-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення дефіциту брухту чорних металів на внутрішньому ринку», яким з 15 вересня 2016 року на рік було підвищено ставки експортного мита на металобрухт з 10 до 30 євро за тону. Продовження ж дії закону на 2017-2018 рік – необхідний у національних інтересах України крок, тому.

Ще однією зоною традиційних конфліктів українських металургів з їх суміжниками, у якій останнім часом загострення суперечностей є питання підвищення тарифів на вантажні перевезення, що передбачається згідно з планами «Укрзалізниці». Цілком закономірно, що реакція представників металургійної промисловості щодо таких планів була негативною. У цілому, їх аргументація з цього питання полягала в наступному. Вітчизняна металургійна промисловість нині перебуває у вкрай важкому фінансовому становищі, оскільки світові ціни на сталь та інші чорні метали знизились до рівня 2003-2004 рр., а тому – і на відповідному рівні повинні бути й тарифи на залізничні перевезення.

Якщо порівняти рівень українських тарифів з тарифами у сусідніх країнах, стає очевидним, що понад 60% усіх доходів «Укрзалізниці» є заниженими мінімум удвічі. «Низькі тарифи» або обсяги недоотриманих доходів «Укрзалізниці» – це значний грошовий потік, що становить мінімум 1 млрд дол. на рік. На сьогодні цей ресурс, по суті, перебуває під контролем ФПГ («Укрзалізня» недоодржує доходи, а ФПГ мають менші фактичні витрати). Хоча ці кошти могли бути використані як інвестиції в розвиток залізниці або сплачені до бюджету у вигляді дивідендів, а вже уряд використовував би їх для потреб країни».

Слід визнати, що, у цілому, аргументація представників Міністерства інфраструктури України на користь підвищення тарифів на залізничні перевезення більш переконлива, ніж аргументація їх опонентів. Дійсно, у попередній період порівняно низькі тарифи державної «Укрзалізниці» фактично служили джерелом дотацій великого приватного бізнесу. Утім, нині складається ситуація, коли держава й українське суспільство в цілому, а не лише згадувані вище приватні й державні підприємства, у разі ухвалення того чи того рішення можуть зазнати вельми значних збитків. Можливо було б доцільно запровадити деяку диференціацію зміни залізничних тарифів. Наприклад, запровадити різні тарифи на транспортування залізної руди на експорт і на її поставки вітчизняним металургійним підприємствам. Оскільки і гірничо-металургійний комплекс, і залізничне господарство – вкрай важливі сектори вітчизняної економіки, то розглянута вище проблема вимагає поглибленого дослідження й розв'язання з позицій саме національних, а не корпоративних, інтересів.

Проведений вище аналіз показав, що українські металургійні підприємства останнім часом стикаються із широким колом проблем як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Причому вагома частка цих проблем має доволі давнє походження і значною мірою є наслідком суттєвих помилок в управлінні вітчизняною чорною металургією. Звичайно, якщо розглядати згадані управлінські рішення з позицій національних, а не вузько корпоративних інтересів. Утім, як би там не було, розплачуватись за такі рішення нині доведеться, мабуть, не лише власникам і працівникам металургійних підприємств, а, враховуючи роль цієї галузі у вітчизняній економіці, певною мірою і українському суспільству в цілому.

Для розуміння перспектив вітчизняної чорної металургії слід брати до уваги не лише її ниніш-

ні проблеми, а й те, що за період незалежності України ця галузь пройшла ряд етапів свого розвитку. Нині, як зазначалося вище, ця галузь перебуває під контролем кількох потужних бізнес-груп, що за самою природою свого функціонування мають транснаціональний характер. До того ж надзвичайно висока залежність ефективності роботи українських металургійних підприємств від кон'юнктури світового ринку поєднується зі слабкістю внутрішнього ринку як споживача вітчизняної металургійної продукції [4]. Така географія продажу українських чорних металів об'єктивно обмежує набір прямих й, особливо, непрямих засобів впливу української влади на функціонування та розвиток вітчизняної чорної металургії [табл. 3, 4].

Таблиця 3
Поставки української металопродукції до Європи в 2016 році

Країни-споживачі	Експорт, тис. дол.	+/- до 2015 р.
Болгарія	299 240,3	-6,1%
Велика Британія	111 679,9	+1,3%
Угорщина	123 502,9	+158,9%
Італія	937 696	-4,1%
Нідерланди	139 361,8	-29%
Польща	425 678,6	+20%
Румунія	133 816,1	+8,8%
Всього*	2736071,3	-

* для усіх країн, включаючи не приведені в таблиці

Таблиця 4
Поставки української металопродукції до країн СНД в 2016 році

Країни-споживачі	Експорт	+/- до 2015 р.
Азербайджан	15 219,3	-57,7%
Вірменія	10 926,9	-34,5%
Білорусь	106 835,4	+2%
Грузія	44 904,4	-22,8%
Казахстан	2407,6	-73,3%
Киргизія	447,4	+34,8%
Латвія	4655,1	+7,7%
Литва	12 842,2	+11,8%
Естонія	16 253,9	+119,1%
Молдова	42 473,5	-53,2%
Росія	688 590,3	-11,3%
Туркменістан	3470,1	-65%
Узбекистан	5021,2	-48,8%
Всього	954 047,3	-

Зазначені диспропорції в напрямках потоків збуту продукції української чорної металургії через стагнацію світового ринку чорних металів нині мають особливо болючі наслідки для подальшого розвитку цієї галузі вітчизняної економіки. Зокрема, якщо говорити в цілому про ситуацію на світовому ринку гірничо-металургійної продукції, то «все дійсно дуже погано. Ціни на руду відкотилися до рівня 2004-2005 рр., на метал – 2003-2004 рр. Згідно з найбільш оптимістичними сценаріями, зниження цін на нашу продукцію триватиме до середини 2017 р. Причому зниження світових цін на чорні метали й, особливо, скорочення попиту на них відбувається за одночасного зростання курсу долара США до біль-

шості інших вільно конвертованих валют і подорожчання кредитних ресурсів на міжнародних фінансових ринках. З другої половини 2014 р. ринок міжнародних кредитних ресурсів для вітчизняної чорної металургії закотився. Звісно, все це підвищує вимоги до роботи вітчизняних металургійних підприємств і якості бізнес-рішень їх менеджменту.

Нині надлишок вільних виробничих потужностей світової металургії становить 700 млн т. А щоб ситуація на глобальному ринку сталі стабілізувалась, потужності розраховані приблизно на виробництво 300-350 млн т продукції треба було б закрити. Звичайно, це – лише ілюстрація до нинішньої ситуації, а не розрахунок реального розвитку ринку. Тому із посиланням на оцінки аналітиків, період низьких цін на світовому ринку сталі та інших чорних металів триватиме ще 1-2 роки [5].

А це означає, що за умов загострення конкуренції на світовому ринку чорних металів, для українських металургів вкрай важливо освоювати не лише нові географічні ринки, а й нові товарні ринки у регіонах, де вже присутня українська продукція. Одним з таких доволі перспективних ринків, де ще вкрай низька присутність вітчизняних металургів, на думку деяких фахівців, є європейський ринок ливарної продукції (лиття). Утім, «незважаючи на наявність у ЄС досить привабливої ніші для українських виробників лиття, вихід на європейський ринок вимагає значних витрат часу і зусиль. Зокрема, основними перешкодами є технічна відсталість багатьох ливарних підприємств, що тягне за собою нездатність відповідати вимогам до якості продукції. Другорядними перепонами є відсутність знання європейського ринку, технічні бар'єри у стандартизації, недостатність фінансових інструментів підтримки експорту та незадовільне організаційне сприяння українському експорту за кордоном з боку держави. Тобто вихід українських ливарників на закордонні ринки пов'язаний зі значними труднощами. Однак наявність ємного ринку, активний розвиток машинобудівної галузі Європи та зняття частини обмежень експорту українських товарів до Євросоюзу створює можливість для переорієнтації українських ливарників, за умови модернізації виробництва та наполегливого просування вітчизняної продукції на європейському напрямі.

Тому для освоєння цього сегмента європейського ринку вітчизняним підприємцям, як до речі й інших нових для них географічних і товарних ринків продукції чорної металургії, потрібен певний час. Тому цього року не варто очікувати, що українська чорна металургія, навіть за умов виходу на нові ринки збуту, зможе радикально збільшити обсяги експорту своєї продукції. Це – перспектива більш віддаленого періоду.

На думку експертів, українські металургійні компанії повинні від продажу напівфабрикатів і сировини переходити до експорту металопродукції з високою часткою доданої вартості. Однак висловлюється й думка про те, що зазначена стратегія, за умов глобального скорочення попиту на металургійну продукцію не може служити панацеєю для наших металургійних підприємств. Так випуск металопродукції «преміум-класу»

вимагає й вищої кваліфікації персоналу (більших витрат на оплату праці), і кращого устаткування, що також тягне за собою додаткові значні витрати. І це дійсно так. Однак подібні висловлювання доволі часто поєднуються з вимогами до уряду надати нові пільги вітчизняним металургійним компаніям, оскільки ця галузь відіграє надзвичайно велику роль в українській економіці і при цьому вона змушена працювати за вкрай несприятливої кон'юнктури ринку. Тобто подібна аргументація нерідко виступає банальним інформаційним прикриттям любювання корпоративних інтересів. Хоча, з іншого боку, раціональна диференціація товарної структури виробництва, у тому числі, і металургійного завжди була одним з надійних засобів страхування бізнесу та запоруки його ефективності [6].

Водночас симптоматичним можна вважати й нещодавнє повідомлення в ЗМІ про те, що компанія ArcelorMittal вважає Україну пріоритетним напрямом свого бізнесу. Нинішні складності в компанії називають тимчасовими, і до 2019 р. планує інвестувати в розвиток свого бізнесу в Україні 1,2 млрд дол. Адже ще в середині 2015 року ЗМІ повідомляли нібито про наміри ArcelorMittal продати ряд своїх активів, включаючи «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Таким чином, не виключено, що якщо конфлікт на Донбасі не переходить у «гарячу» фазу й буде зберігатися принаймні в «замороженому» стані, а кон'юнктура світового ринку чорних металів після 2017 р. поступово поліпшуватиметься, то Україна зможе не лише зберегти своє 10 місце у світовому рейтингу виробників сталі, а й виробити для зовнішнього та свого внутрішнього ринку близько 30 млн т сталі. При цьому дуже ймовірно, що вітчизняні металургійні підприємства протягом зазначеного періоду поступово збільшуватимуть питому вагу продукції з високою часткою доданої вартості в сукупних обсягах виробленої ними продукції. Серйозно завадити подібному тренду розвитку української чорної металургії можуть або значне погіршення кон'юнктури світового ринку сталі та інших чорних металів, або ж розгортання масштабних воєнних дій на Донбасі. Причому ймовірність активізації останнього чинника нині видається більш вірогідною, принаймні з точки зору сили впливу на розвиток української чорної металургії.

Висновки і пропозиції. Так чи інакше, в 2017 році всі показники металоекспорту України можуть знову ослабнути через загострення ситу-

ації на Донбасі з початком товарної блокади і її розвитком у вигляді рішення РНБО про припинення товарообміну з непідконтрольними територіями. А це припинення роботи Алчевського МК, Єнакіївського, Макіївського МЗ, «Донецьксталь». На 2018-19 роки і далі перспективи роботи на металоринку Євросоюзу будуть залежати від загального стану його економіки, яка ніяк не може повноцінно вийти зі стагнації, спровокованої кризою – 2008. Так, в минулому році ВВП євросоюзу зріс на 1,7%, а в 2017-м Єврокомісія в своїх офіційних оцінках очікує нового уповільнення, до +1,5%.

Загальний рівень бізнес-активності в ЄС залишається недостатнім і вразливим – як перед ситуативними факторами на кшталт виборів в окремих країнах (найближчі – у Франції), так і перед системними проблемами типу значних держборгів або дисбалансу між більш сильними і слабшими економіками всередині європейської спільноти. Але це не скасовує необхідності працювати над зміцненням ринкових позицій в такому важливому збутовому регіоні.

Що стосується впливу міжнародної кон'юнктури, то вона для металургів України сьогодні залишається складною через гострої конкуренції і протекціонізму. Форс-мажори на кшталт перебоїв з поставками сировини порушують виконання діючих договорів і укладення нових, послаблюючи вітчизняні позиції на зовнішніх ринках. Якщо профіцитність світового металоспоживання дійсно буде слабшати, то експортерам стане простіше працювати, а й тоді буде складно повернути втрачені позиції, зайняті російськими, китайськими та іншими конкурентами. І в будь-якому випадку для металургії актуально залишається оптимізація собівартості, реконструкція потужностей, розвиток сортаменту і поліпшення якості продукції, які сьогодні є важливою умовою експортної конкурентоспроможності. Стратегія розвитку підприємств металургійного комплексу України повинна переслідувати таку мету – випуск конкурентоспроможної продукції для внутрішнього споживання і для реалізації на зовнішніх ринках, а також широкомасштабну модернізацію засобів виробництва на основі використання інноваційних технологій. Найважливішою умовою для її досягнення є розвиток інфраструктури внутрішнього ринку металопродукції і більш активна участь українських металургійних підприємств у міжнародній торговельній діяльності з використанням засобів телекомунікацій.

Список літератури:

1. Полевой М. Заграница нам поможет [Електронний ресурс]. – Інформаційне Агентство Минпром. 04.04.2017. Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/227822.html>
2. Worldsteel Association [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldsteel.org>
3. Кулицький С. Українська чорна металургія: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 5. – С. 44-65. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr5.pdf>
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-stat.gov.ua>. <http://www.worldsteel.org/>
5. Гавриш О. А. Українські металургійні підприємства: сучасні тенденції та місце у світовому металургійному виробництві / О. А. Гавриш, С. О. Чайковський // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2016. – № 13. – С. 150-157. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_24
6. Как изменится потребление металлопроката в мире в 2017-2018 гг. [Електронний ресурс] Интернет-газета «Економіка». – 24.04.2017. – Режим доступу: <http://minprom.ua/articles/227822.html>

Хижняк А.С.
ОАО «Запорожсталь»

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация

Предприятия металлургической отрасли, которые принадлежат крупному частному капиталу, оказались не готовы ко всем вызовам, связанным с мировым кризисом, прежде всего перепроизводством черных металлов, падением спроса на металлопродукцию низкого качества, усилением конкуренции и появлением новых игроков на мировых рынках: Китая, Индии и Южной Кореи. Кроме того, годами накапливались системные проблемы, связанные с необходимостью технического и технологического переоснащения производства, улучшения качества черных металлов, выпуска новых видов стали и проката. Металлургические предприятия Украины по сравнению с развитыми странами мира характеризуются существенным технологическим отставанием и повышенной энергоемкостью. Их оборудование сильно изношено, а технологии морально устарели. В статье оценены проблемы и тенденции развития металлургической отрасли. Исследован производственно-хозяйственный потенциал металлургических предприятий Украины в условиях экономического кризиса, а также ведением антитеррористических действий на Востоке страны. Определены направления повышения конкурентоспособности металлургических предприятий.

Ключевые слова: черная металлургия, потенциал металлургического предприятия, стагнация, квота, перспектива развития, модернизация производства.

Khyzhnyak H.S.
JSC «Zaporizhstal»

THE CURRENT STATE OF METALLURGICAL ENTERPRISES OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Summary

Metallurgical industry, which includes large private equity were not prepared for all the challenges associated with the global crisis, especially steel overproduction, falling demand for steel, low quality, increased competition and the emergence of new players on the global markets: China, India and South Korea. In addition, years of accumulated systemic problems associated with the need of technical and technological re-equipment of production, improve the quality of steel, the production of new types of steel and rolled products. Metallurgical enterprises in Ukraine compared with developed countries world characterized by significant technological lag and high power consumption. Their equipment worn out and obsolete technology. The article reviewed the problems and trends in the steel industry. Studied industrial and economic potential of the metallurgical enterprises of Ukraine in the economic crisis and conduct anti-terrorist operations in the east. Directions improving the competitiveness of steel companies.

Keywords: steel, capacity steel plant, stagnation, quotas, prospects, modernization of production.